

Pozsik Ádám

Beszélgetés Buda Ernővel*

Buda Ernő okleveles bányamérnök nevével először a nevezetes 1998-as gellénházi, már nem működő kút gázkitörésénél találkoztam, ahova mint neves szakértőt hívták meg, hogy több évtizedes szakmai tapasztalatával segítsen a gázkitörés megszüntetésében.

Legközelebb a szakirodalom tanulmányozása közben, a Majerszky-per egyik vádlottjaként olvastam a nevét.

Buda Ernő ma, 81 évesen is aktívan tevékenykedik. Nemzetközi szaktekintély az olajiparban, azon belül elsősorban a kitérősgátlásban kéri ki a véleményét.

Buda Ernő 1964-ben

Nagyon szerettem volna személyesen megismerkedni Ernő bácsival. Szerencsére, rengeteg elfoglaltsága ellenére tudott időt szakítani rám, s nagykanizsai otthonában több órán keresztül beszélgetünk az akkori dolgokról.

A beszélgetés során részletesen kitért a nemzetközi, valamint a magyar olajbányászat alakulására a kezdetektől napjainkig. Ernő bácsit jó volt hallgatni, mert mindvégig fenntartotta érdeklődésemet a téma iránt.

A beszélgetés során elhangzott, hogy 1945-ben, nem sokkal a háború befejezése előtt a MAORT Buda Ernőt bízta meg a Németországba áttelepített berendezéseinek felügyeletével.

* * *

- Ernő bácsi, mennyi időt töltött Németországban?

- Három esztendőt töltöttem 63 fűrómunkással, de a családtagoktól elszakítva, ott kint Németországban. 1948. február 29-én végre haza tudtam jönni Magyarországra.

- Németországban hadifoglyok voltak?

- Addig amerikai hadifoglyok voltunk, akiknek nem adtak táplálékot. Loptunk és csaltunk, hogy életben tudjunk maradni. (...) Birkákat tartottunk és azokból főztünk ezt azt, amaszt, és amikor az ellenőrzés jött, éppen birkagulyásleves volt a bátyám által lőtt vadból. (...) Szóval 3 év múlva 32 vagon áruval visszaérkeztem Magyarországra. El volt törve a jobb vállam - a leszerelés közbeni kis műszaki baleset miatt - ennek következtében a jobb kezem valahol fönn lehetett a nyakamban, és igen boldog voltam, amikor a hegyeshalmi határállomáson végre magyar vámtiszt elé kerülhettem. Az iratok a másik kezemben voltak, és nagyon sután megpróbáltam felemelni a kezemet, hogy levegyem a kucsámat a fejemről, amikor hirtelen egy pofont kaptam. „Az hiszi, hogy még mindig felemelt kézzel - Kitartás-t, éljen Szálasi-t" kell köszönni? Ez volt a megérkezés Magyarországra. 1948. február 29-én a vagonokat elvitték és engem elszállítottak a komáromi várbörtönbe. Amikor a hetedik ajtót is becsukták, akkor elkezdtem gondolkodni. (...) Azt hiszem Judikulának hívták azt a börtönt Jeruzsálemben, ahová úgy zárták be az embert, hogy tovább kijövetel nem volt. Így éreztem akkor. S elkezdtek kérdezni: Ki küldte? Kihez küldte? Mivel küldték? Mit fog csinálni? Kinek adja a jelentéseit? - és így tovább.

- Ezek ávósok voltak?

* OKTV-re (Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny-re) készült pályamű (a szerk.)

- Igen. Azt a meglepetést éltem át, hogy helyett, hogy én egy felszabadult, boldog Magyarországra érkeztem volna vissza, itt akkor már egy nagyon erősen megszervezett és a III. világháború előtti félelemben élő országba cseppentem bele. (...) Szerencsére mellém szegődött egyfajta szerencseállapot, Komáromból elengedtek. Itt, Nagykanizsán egy Alliquander Ödön nevezetű, nagyon kedves, aranyos, valamikori társam Sopronban, főnököm a MAORT-nál, jól állt értem, és visszavettek a vállalatához, sőt 3 évre visszamenőleg az ottani (németországi) szolgálataimért még meg is kaptam a visszamenő fizetésemet, (...) ez mintegy 15 000 forint, elképzelhetetlenül hatalmas összeg volt akkoriban. Így kerültem 1948 márciusában Lovásziba, ahol akkor már a mezőfeltáró fúrások kezdete befejeződött, 130-140 kút lefúrása már megvolt, (...) lyukbefejező és fúrómérnöki feladatot kaptam, és ebben a minősítésben dolgoztam egészen 1948 októberéig.

- *Melyek voltak a legszembetűnőbb változások visszatérésekor?*

- Éreznem kellett azt, hogy a vállalatnak a fegyelme még keményebb, mint volt a nyilasok alatt. Tudnom kellett azt, hogy új szervezetek vannak, mint az ÜB (Üzemi Bizottság) és a pártbizottság. (...) A pártbizottságnak egy Lazs Béla nevezetű vezető lett a titkára, vagy elnöke, akit mi magunk között Nyilas Bélának hívtunk, mert tudtuk a nyilas múltját. Kegyetlen ember volt, és a mellette lévő összes fickók is kegyetlenek voltak. És a régi MAORT tisztviselők egyikét, másikat Bé-listázták, (...) s a vállalatot elbocsátották, ezért és amazért, mondva csinált indokokkal. Egyre több, szakmailag tanulatlan, de valószínű, hogy dumában politikailag megbízhatóbbnak minősülő embert ültettek be olyan posztokra, ahol munkát kellett volna végezni. Ezek munkát nem, de agitációt végeztek és ezeknek az embereknek a hatására már bizonytalanná vált a vállalat megszokott szeretete, az egymáshoz való viszony.

- *Gyanakvóbbá váltak az emberek?*

- Lényegesen gyanakvóbbak, pontosabban némábbak lettek. Mert a gyanakvó emberrel szemben az egyetlen megoldás a némaság. Jól emlékszem arra az augusztus 20-ra, amelyet az első kenyér ünne-

peként ünnepelt meg az ország, (...) és a lovászi plébánost és engem kértek meg a kenyér ünnepe az ünnepi beszéd megtartására. A plébános maga szintjén egy kitűnő ember volt, Falusy Józsefnek hívták, a maga egyházi szintjén megáldotta a kenyeret, és nekem a kenyér életteremtő, erőt adó minőségéről kellett beszélnem, és azt a szót, hogy párt, én igazán akkor még nem nagyon mondtam ki. S akkor erről még nem kellett beszélnem, de utána a kritikát megkaptam, hogy a párt vezető szerepét ebben a beszédben nem említettem. És nem említettem a munkáshatalom jelentőségét és egész egyszerűen csak arról beszéltem, hogy mit jelent a magyar gazdasági emelkedésben a mezőgazdaság emelkedése. Az iparról egy szót sem szóltam, ezt a kritikát a pártbizottság később közölte velem. Szeptember elején nagyon-nagyon érdekes csönd lett a vállalatnál. Váratlanul az egyik nap azt a hírt kaptuk, hogy a legkülönbözőbb helyeken, különböző ÁVO-s tisztek - és így tovább - jelentek meg. Már azt megelőzően jól ismertük azokat az óriási termelési követeléseket, melyeket velünk szemben és mindenkivel szemben támasztottak. (...)

- *Ezek a követelések irreálisak voltak...*

- És most utólagosan nyugodtan elmondhatom, hogy ezeknek a terveknek nem volt más célja, mint az orosz hadigépezet részére való olajszállítási kötelezettség teljesítése a magyar kormány részéről. Ugyanakkor pedig, ha lehet, a magyar kőolajnak a külföldön való olyan értékesítése, amelyet nem a tőkés vállalat (a MAORT), hanem a magyar állam vállal meg.

- *Ezek szerint már 1948 augusztusa, szeptembere környékén járunk.*

- Valóban.

- *A letartóztatott személyek közül baráti kapcsolatot tartott-e fenn valamelyik vádlottal?*

- Igen. Ugye letartóztatták Papp Simont és letartóztatták vele együtt Binder Bélát, kedves barátomat, aki a termelési osztály vezetője volt, letartóztatták azt a Barnabás Kálmánt, aki a kutatások gyakorlati irányítását tartotta a kezében, és a kereskedelmi igazgatót, egy Ábel Bódog nevezetű urat is. Ugyanakkor nagyon sok személyt kihallgattak az olajmezőkön. (...) Ezek közé a kihallgatandó személyek közé rendelték be szeptember elején a kerettyei

gazolintelep vezetőjét, Pokker Ernőt. Ő miközben elindult, az egész környezete úgy tudta, hogy kihallgatásra indult, felment a 132-es számú fúrópont fúrótornyára, (...) ami szokatlan dolog volt, mert egy mérnök nem szokott a torony tetején mászkálni, és ebből a toronyból, (...) nevezzük úgy, hogy pánikhelyzetben leugorva kioltotta az életét. Amikor Papp Simont letartóztatták, és amikor ennek a szabotázhírért a rádió és az újságok közzétették, és a pártbizottságok útján, tömeggyűléseken tájékoztatta a dolgozókat, hogy sikerült az imperialista bérencet megfelelő helyre juttatni, és sikerült rájönni a turpisságra, attól kezdve olyan némaság volt a kőolajipari telepeken, amelyet még én addig sose tapasztaltam. Az emberek egymással nem beszéltek, senki a másíknak semmit nem mondott, mert nem tudhatta, hogy a másik ezt hogy fogja továbbítani. És az én érzelmeimet ne tudja meg senki. (...) Azok az eszközök, ahogy ezt végrehajtották (a többlettermelést), hogy egy szabotálás hazugságával az egész országot megettették, ez volt az, ami belül mindenkit bántott.

- *Az „olajosok” szemében a vezetők erkölcsi tisztasága azért megmaradt?*

- Sajnos szinte csak itt. Szidni kezdték fölülről, hivatalosan az eddigi vezetőinket, akiket mi erkölcsileg kifogástalan embereknek tartottunk, hibáztatni kezdték őket mindennel kapcsolatban, amit mi eddig nemes cselekedetként tudtunk. Egyszerűen az értékítéletünket befolyásolták a felső agymosással. És ez az agymosás szépen haladt lefele. És az emberek nagy részében, akik nem gondolkoztak, az vált tudatossá, hogy itt a tőkés egy olyan óriási szabotázszt csináltak, melyet az állam jogosan megtorolt, és - lassan egy fél év múlva - mindenki tökéletesen belenyugodott abba, hogy ez másképp nem volt lehetséges.

- *Tehát a diktatúra elhitette az emberekkel a vádakot?*

- Igen. Elhitte mindenki, vagy legalábbis nem mondta senki, hogy nem hitte el. Egy dr. Székely (Pál) nevezetű egyén lett a vállalatnak a kinevezett, előbb műszaki ellenőre, majd vezérigazgatója. S hogy ezek a kinevezett fickók milyen erkölcsstelen emberek voltak, az egészen érdekes. Ezek később mind hazaárulókká váltak. (...) Székely is itt

hagyta az országot, lopott és csalt. (...) Ezek azonban akkoriban nagyhatalmú emberek voltak. (...) És 1950-ben az ún. kitelepítésekkel olyan megfélemlítést tudtak létrehozni Zala megyében is azért, hogy sokakat a Hortobágyra telepítettek, anélkül, hogy bármifajta politikai büntetést követtek volna el.

- *Olajosokat is telepítettek ki?*

- Igen, rengeteget. Egyszerű munkásokat. Vagy olyanokat, akinek csak a lakása kellett, mert az ő lakásukba azonnal be tudtak költöztetni új embereket, például párttitkárt stb. Zalában is több ilyen eset volt. Így járt szegény apósom is, aki Lentiben élt és 74 évesen a Hortobágyra deportálták 70 esztendő felelőségével együtt, és egy juhakolban, juhászorkodásból kellett, hogy éljenek egészen négy évig.

- *A MAORT vezetőinek letartóztatása és az általi kezelésbevétel után mennyiben változott meg az élet?*

- Elnémult mindenki. Egy olyan új terror alakult ki, mikor az értelmiség befogta a száját. Érzelmileg nem tudtuk, hogy ki kicsoda, mert folyamatos pálfordulásokat láttunk. (...) Elkezdődött az új, történelmi szocializmus elvén felépített ismeretek tanítása, aztán elindultak a különböző szemináriumok, melyek az agymosásnak egy új fajtáját jelentették, és mint a kisdiák, meg is tanultuk a leckét és fel is mondtuk. Mindenki kapott feladatot, jó nevelési módszer, s a feladatot az ember megtanulta, szajkó módjára el is mondta, s lassanként el is hitte.

* * *

1952-ben Lovászból átköltözött Nagylengyelbe, ahol ahogy ő fogalmaz „kivitelező ember volt”. Munkatársaival együtt megteremtette a helyi kőolajkitermelés feltételeit. 1954-ben kiváló szakemberként azt a feladatot kapta, hogy megszervezze az alföldi olajbányászat fúrási üzemét, melynek központja Szolnokon volt.

Életútja továbbra is szorosan kapcsolódik Zalához, hiszen 1957-ben, a „Majerszky Béla és társai” ellen lefolytatott koncepció per egyik vádlottja volt. Amiért az ő, és még két társa ügyét egybekap-

csolták, annak oka valószínűleg az, hogy a hatalom be akarta bizonyítani, hogy nemcsak Zalában, hanem az Alföldön is történtek szabotázscselekmények.

* * *

- Mikor tartóztatták le, és mivel vádolták?

- 1957. február 25-én, s azzal vádoltak, hogy megakadályoztam a dolgozni akaró kommunistákat a munkavégzésben. *[Felhúzta a fűrészszerzőt, lezárta a kitérőszámlát és fagyaltanított, ami az egyetlen logikus lépés volt a forradalom idején. Ez a kutak leállításával járt, de meg kellett lépni, mivel kevés volt az üzemanyag, és ha ez is elfogy, akkor a fűrészszerző megreked, és üzemi baleset következik be. Az ezalatt az időszak alatt meg nem fűrt kútból a ki nem termelt olaj értéke 6,5 millió forint hiányt jelentett az országnak.]* Ezzel a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló cselekményeket és szabotázst hajtottam végre. És mivel a büntetőtörvénykönyv a fél millió forint feletti károkozást halállal büntette, így engem tizenhárom és félszer halálra lehetett volna ítélni.

- Mi történt ezután?

- Szolnokon 1957. március 8-án volt egy statáriális tárgyalás. Öt egyén ült pufajkába öltözve velem szemben, (...) személyi adataim felvétele után (...) az elnök feláll, és azt mondja: ítéletet hirdetek: „Kötél általi halál, Elvezetni!” Miközben elvezetnek, az elnök utánam szól: „Ha meg akarja mondani, hogy ezt (szabotázst) hogyan csinálta, még most megteheti.” De nem válaszoltam.

- Mit érez az ember akkor, amikor halálra ítélik?

- Visszavitték a cellámba, ahol öten voltunk, de ketten fértünk volna csak el. (...) Azt, hogy hideglelés, azt nem akarom tovább részletezni, azt, hogy szívdobogás (tachycardia), azt akkor éreztem életben először. Ez egy olyan szívdobogásfajta, amely fizikailag igénybe veszi az embert. Megkapod a halálos ítéletet, és utána nem tehetsz semmit sem. (...) Belenyugodtam és elaludtam. És az elalvás után újra arra a tachycardiára ébredtem fel, és állandóan motoszkált a fejemben ez a mondat: „Ha meg akarja mondani, hogy ezt hogyan csinálta, most

még megteheti”, még nem kukorékolta a kakas. A kakaskukorékolást kívülről mindig hallottuk, az a hajnal. Hajnalban vannak a kivégzések. Dörömböltem a vasajtón. A fegyőrök papucsban, így nem lehetett hallani, amikor odaléptek az ajtóhoz, s az egyikük beszólt: „Mi van?” Tisztelettel kérem, kihallgatásra szeretnék menni. Kulcszörgés, a kulcszörgést hallani az borzalmas, nyitják a cellaajtót: „Tegye hátra a kezét, hajtsa le a fejét”, elvezetnek. (...) „Mit akar?” Vizsgálótiszt úr, azt az utasítást kaptam, hogyha akarom, akkor elmondhatom. (...) Itt esküvel jelentem ki, hogy nem én tettem. „Mit gondol, ezért vártunk itt magára? Elvezetni! Ezt még megkészerűli!” 42 napig vártam arra, hogy felakasszanak, s az utolsó nap délelőtt jöttek értem, és teherautóval Pestre vittek, (...) ahol kaptam egy katonai zubbonyt és hamarosan egy nagyméretű cellában találtam magam. (...) Kaptam egy 200-as égőt magammal szemben és így ültem napokon keresztül. (...) Este úgy kellett lefeküdnöm, hogy a két kezemet ki kellett tennem, nehogy véletlenül fegyvert készítek magamnak, és megrúgták az ajtót, ha né tán elfordultam volna. (...) Soha nem láttam senkit sem. Én nem tudtam, hogy mellettem ki van. Az első kihallgatáson a vizsgálótiszt azt mondta: „Mind den amit eddig mondtok, azt felejtse el, most itt nálunk újakezdjük.”(...)

- Amíg börtönben volt, alkalmaztak ön ellen valamifajta testi fenyegetést?

- A testi fenyegetések legkülönbözőbb formáit kellett átélnem. Kezdvé a verésektől, az éheztetésig. Sokszor előfordult, hogy WC-re csak békaügetésben engedtek ki, és közben az oda- és visszaúton folyamatosan ütlegeltek, vagy egyszerűen nem engedtek ki WC-re. Megtörtént, hogy az őrk a kezembe adták a gumibotot, hogy a saját társamat megverjem, így nem csoda, ha az ember túl akarta élni, inkább befogta a száját és mindent beismert. Ez úgyszint csak idő kérdése volt, mert nincs olyan ember, aki még a 32. ütésnél is képes tagadni azt, amit valójában el sem követett.

- Miért szállították át Pestre?

- Azért mert a Dunántúlt (Majerszky-per) összevonták az Alfölddel, ugyanis azt akarták bizonyítani, hogy ez országos ügy és, hogy a Dunántúl összeshözvetkezett az Alfölddel. A zalaiak még sú-

lyosabb helyzetben voltak, mint mi, hiszen ők még azt is kijelentették, hogy „a szovjeteknek olajat nem adunk”. Az ügyeinket elsődlegesen elválasztották egymástól, de másodfokon ismét összetalálkoztunk. Közben huzamosabb ideig a Markó utcai börtönben tartottak minket fogva, de egymástól teljesen elválasztva, nehogy összebeszéljünk.

- *Valahol olvastam az ülősztrájkáról. Meséljen erről kicsit bővebben.*

- Az '56-os forradalom idején ténylegesen nem dolgozott senki. Mindenki bent volt az üzemben, és ült. (...) Szóval valamit azért dolgoztunk, de a be rendezések nem működtek. (...)

* * *

Ernő bácsi tehát Szolnokról Budapestre került, ahol tovább vallatták, kihallgatása ott folytatódott, majd visszaillesztették Szolnokra. Számos, országosan elismert szakértőnek sikerült megcáfolni az Ernő bácsi ellen felhozott, a bonyolult jogi útvesztőkben sokszor „módosult” vádakat (ipari szabotázs, tervteljesítés elmaradása, a népgazdaságot ért olajkiesés).

* * *

- *De ha a 3 „fő” vádpontot igazolták, akkor miért ítélték el?*

- Mert a koncepciós perek természetéből fakadóan, mivel engem „ellenforradalmárnak” mondtak ki, mindenképpen bűnhődnöm kellett. További indokokat kellett keresni. Volt nekem egy munkásigazgatóm, Szatmári Ferencnek hívták. (...) Megkért, hogy az édesanyjáért menjek le Kanizsára, (...) és vigyem le a sógorát. (...) Az autóban a sógor, meg az öccse, Kanizsáig levittem őket, én az anyámat meglátogattam, aztán hazamentem, (...) és még azt is mondták, hogy hozd fel a Papp Karcst (Lovásziban volt munkásigazgató), mert őt kitétték az üzemből. (...) Papp Karcsi már nincs otthon, de a felesége megpakol egy bőröndöt disznóölési jószágokkal (...) ezt Csepelen leadom. (...) A menetlevélbe be van írva, hogy Nagykanizsa x, y. „Hol vannak ezek az emberek?” A rendőrség megállapítja, hogy

disszidáltak. Disszidenseknek határátlépésben való segédkezés...

- *Ez volt-e az egyetlen ok?*

- Ugye milyen egyszerű? De van még egy dolog. (Ernő bácsi egyik munkása az üzemben hangot adott nemtetszésének, amiért az ellenforradalmárok felgyújtották a Széchenyi gyűjteményt. Ezért a munkást a munkástanács el akarta bocsátani.) (...) Ezt a munkást, aki főfűrómester volt, berendeltem magamhoz. (...) Aztán a bíróság megállapította, hogy egy kommunista érzelmű embert, "politikailag nem állok ki magáért" (de emberileg igen) mondat tal megsértettem, és ezzel kimerítettem az izgatás büntetését. Bűnösnek találtak, az igaz, hogy nem végeztek ki, de internáltak. (...) Fél évig voltam internálva egy magas épületben (...) Földszinten a munkások, majd a parasztok, a másodikon az értelmiségiek, majd a volt katonatisztek, a negyedik emeleten a papok, majd a tőkésék (...) szóval így osztálytársadalom szerint szépen fel voltunk osztva. (...) Az értelmiségi terem hatalmas volt, 300-an voltunk egy szobában. Ide kerültem. (...) Elkezdtem tanulni. Angol nyelvtant, Egyiptom éghajlatát, Kanada népraizját, (...) mert ha netántán egyszer kikerülünk, az ország munka nélkül nem maradhat.

- *Egy mástól tanultak?*

- Így is lehet mondani. Rengeteg egyetemi tanár volt. (...) Tanítottunk és tanultunk, forgószínpadszerűen, 6-8-as csoportokban. (...) Az internálótáborból 1958. május 30-án szabadultam.

* * *

Buda Ernő perében, összevonva a Majerszky-perrel, 1958. december 19-én hozott másodfokon ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Népbírósi Tanácsa. Büntetésként 1 év 6 hónapot kapott, amelyet az előzetes letartóztatással letöltöttek tekintettek. 1964-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa „a büntetett előéletéhez fűződő hátrányos következmények alól kegyelemből mentesítette.”

Kezdetben folyamatos rendőri felügyelet mellett újból a zalai olajiparban helyezkedett el, Nagykanizsán telepedett le. 1984-ben nyugdíjazták.